

УДК 94(477)“1945/1947”

Дмитро Байкєніч

ВТРАТА ЕТНІЧНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ІЗ ПОЛЬЩІ, РОЗСЕЛЕНИХ У СХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР У 1945 – 1947 РОКАХ

У статті розглянуто проблеми втрати етнічно-культурної ідентичності українців переселених з Польщі в Східні області УРСР. Особливу увагу приділено намаганням українських переселенців залишитись в орбіті українського національного життя.

Ключові слова: українські переселенці, етнічно-культурна ідентичність, культурно-масова робота, політичне виховання.

Baykienich D. The disappearance of the culture-ethnetical identification of Ukrainians who has been migrated from Poland to the western parts of the USSR in 1945-1947.

The disappearance of the culture-ethnetical identification of Ukrainians who has been migrated from Poland to the western parts of the USSR was examined in the article. The special attention was spared to the attempts of the Ukrainians immigrants to stay in the orbit of Ukrainian national life.

Key words: Ukrainians immigrants, culture-ethnetical identification, culture-mass work, political education.

Байкєніч Д. Потєря этнічно-культурной ідентичности украинских переселенцев из Польши, расселенных в восточные области УССР в 1945-1947 гг.

В статье рассмотрены проблемы потери культурно-этнической ідентичности украинцев, переселенных из Польши в Восточные области УССР. Особое внимание уделено попыткам украинских переселенцев остаться в орбите украинской национальной жизни.

Ключевые слова: украинские переселенцы, культурно-этническая ідентичность, культурно-массовая работа, политическое воспитание.

Формування сучасних кордонів України в 40-х роках ХХ ст. значно звузило західні етнічно-українські межі шляхом відселення корінного українського населення. Люблінська угода між Урядами УРСР і Польським комітетом національного визволення від 9 вересня 1944 року юридично закріпила процес виселення понад 500 тис. українців із Лемківщини, Надсяння, Підляшшя та Холмщини. Частина з них була розселена в Ворошиловградській, Сталінській та Харківській областях УРСР.

Прибуття українського населення в Східний регіон УРСР із колишньої “буржуазної” Польщі, гостро поставило питання проведення культурно-масової роботи серед нього. Політичне виховання переселенців було зумовлене концепцією перетворення різнобарвної національної спільноти в радянський народ, а також актуальним з огляду на поточні вибори до Верховної Ради СРСР у 1946 році.

Усталена позиція радянських органів влади щодо всебічної перевірки будь-якої особистості торкнулась і українського населення прибулого з Польщі. Колишні польські громадяни підпали під ретельне вивчення з питань націоналістичних поглядів, куркульства, релігійності тощо [1, арк. 37].

Всі переселенці за планом мали стати членами колгоспів. На 1 вересня 1946 року по Східних областях з 5 318 родин переселенців у колгоспи вступило лише 3 229 [2, с. 902]. Переселенці в колгоспах працювали добросовісно та дисципліновано, що було характерним для одноосібних господарств західних українців. З часом, зважаючи на мізерну оплату праці та наслідуючи приклад місцевого населення щодо життя, переселенці поступово втратили власні історично-етнічні риси.

Українці з Польщі вважали, що їдуть як українці до українців, а зустріли їх як представників іншого політичного режиму, “диких горян”, поляків тощо [3, арк. 8 зв.]. Протиріччя виникали на релігійному і мовному підґрунті [4, арк. 50 зв.], що зумовлювалося атеїстичною пропагандою та русифікованістю регіону.

За постановами республіканської та місцевої влади, переселенцям на місцях мали допомогти з житлом, харчами, одягом та іншим. Факти байдужого ставлення до влаштування переселенців, штовхали останніх самотужки шукати ліпшого жит-

тя у селах сусідніх районів чи областей [5, арк. 199; 6, арк. 20]. Також це сприяло проведенню агітації за повернення назад до Польщі або в західні області до більш культурно-близької української спільноти [7, арк. 117].

Політичне виховання серед українських переселенців, за допомогою доповідей, лекцій, бесід, кружків, газет різними мовами та іншого, спрямовувалося на зміну мислення і поглядів. Тяжка праця та радянська пропаганда цілеспрямовано нищили привезену українську культуру, що проявлялася в піснях, обрядах, приповідках, молитвах тощо. Переселенці, які мали зв'язок зі своїми родичами у Польщі та західних областях УРСР, політичному вихованню не піддавалися [8, арк. 65].

Силове влаштування та закріплення на місцях українських переселенців з боку місцевої влади призвело до чіткого поділу останніх на тих, що поступово асимілювалися, і тих, що самовільно виїхали за межі Східних областей УРСР [9, арк. 69 зв.].

Таким чином, нові умови життя, частини українських переселенців із Польщі, зумовили зміну притаманного їм господарювання, культурно-релігійного, етнічно-психологічного розвитку, втрату національної ідентичності та асиміляцію. Переселенці, які виїхали зі Східної України, змогли уникнути змін у власному етнічно-культурному розвитку та увійти в орбіту українського національного життя західних областей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний архів Харківської області (далі: – ДАХО): – Ф. Р.1100. – Виконком Харківської райради депутатів трудящих. – Оп. 3. – Спр. 27. – Відомості про переселенців із Польщі за 1946 рік. – Арк. 147. – Лист Уповноваженого у справах релігійних культів по Харківській області щодо релігійної належності українських переселенців.

2. Польша та Україна у тридцятих сорокових роках ХХ століття: невідомі документи з архівів спецслужб / Архів Міністерства внутрішніх справ і Адміністрації Республіки Польщі, Державний архів Служби безпеки України. – Варшава; К.: В. в 2000. Т.2: Переселення поляків та українців (1944-1946) / Упорядн. З. Гайовнічек та ін. – 1008 с.

3. ДАХО: – Ф. Р.3858. – Відділ у справах переселення. Розпорядження центральних організацій (Управління при РНК УРСР у

справах евакуації та переселення). – Оп. 3. – Спр. 360. – Матеріали про переселення українського населення, евакуйованого з Польщі у Боровський район за серпень-вересень 1945 року. – Арк. 109. – Коротка інформація про населення, евакуйоване з Польщі та розселене по колгоспам Боровського району.

4. ДАХО: – Ф. Р.3858. – Оп. 3. – Спр. 521. – Матеріали про переселення переселенців із Польщі по Лозівському району за 1946 рік (довідні записки, довідки, інформації та інше). – Арк. 80. – Інформація про українських переселенців розселених у Близнюківському та Лозівському районах станом на 6 вересня 1946 року.

5. Державний архів Донецької області (далі: – ДАДО): – Ф. Р.299. – Виконком Авдіївської районної ради депутатів трудящих. – Оп. 2. – Спр. 6. – Інформація, розрахунки, розселення та облаштування переселенців з Польщі, списки переселенців за 1945 рік. – Арк. 255. – Інформація щодо облаштування українських переселенців в Авдіївському районі Сталінської області станом на 20 червня 1946 року.

6. ДАХО: – Ф. Р.3858. – Оп. 3. – Спр. 351. – Переписка з Управлінням у справах евакуації та розселення українського і польського населення, про дозвіл громадян повернутися у Харківську область. – Арк. 47. – Телеграма Куп'янської райради щодо зміни місця проживання 7 родин українських переселенців із Польщі.

7. ДАДО: – Ф. Р.299. – Оп. 2. – Спр. 6. – Арк. 255. – Лист заступника голови Виконкому Сталінської облради щодо перевірки облаштування прибулого українського населення в Авдіївському районі станом на 2 липня 1947 року.

8. Державний архів Луганської області (далі: – ДАЛО): – Ф. Р.2256. – Ворошиловградський обласний фінвідділ Міністерства фінансів. – Оп. 1. – Спр. 108. – Інструкція по розрахункам із переселенцями за 1946 рік. – Арк. 179. – Доповідна записка голови Ворошиловградського облфінвідділу щодо розрахунків з переселенцями станом на 1 січня 1946 року.

9. ДАЛО: – Ф. Р.2256. – Оп. 1. – Спр. 108. – Арк. 179. – Доповідна записка голови ревізійного сектору державних доходів про розрахунки з переселенцями станом на 1 січня 1946 року.